चापि पाण्डवेय ! सिन्धुसौवीरपतिस्तत्त्वजिज्ञासायां सम्यक्श्रद्धयाधिकृताधिकारस्तद्धृदयग्रन्थिविमोचनं द्विजवच आश्रुत्य बहुयोगग्रन्थसम्मतं त्वरयाऽवरुह्य शिरसा तत्पादमूलमुपसृतः क्षमापयन् विगतनृपदेव स्मय उवाच । कस्त्वं निगूढश्चरसि द्विजानां बिभर्षि सूत्रं कतमोऽवधूतः । कस्यासि कुत्रत्य इहापि कस्मात् क्षेमाय नश्चेदसि नोत शुक्लः । नाहं विशङ्के सुरराजवज्रान्न त्र्यक्षशूलान्न यमस्य दण्डात् । नाग्न्यर्कसोमानिलवित्तपास्त्राच्छङ्के भृशं ब्रह्मकुलावमानात् । तद् ब्रूह्यसङ्गो जडवन्निगूढविज्ञानवीर्य्यो विचरस्यपारः । वचांसि योगग्रथितानि साधो ! न नः क्षमन्ते मनसापि भेत्तुम् । अहञ्च योगेश्वरमात्मतत्त्वविदां मुनीनां प्रवरं गुरुवै ! प्रष्टुं प्रवृत्तः किमिहारणं यत्साक्षाद्धरिं ज्ञानकलावतीर्णम् । स वै भवान् लोकनिरीक्षणार्थमव्यक्तलिङ्गोविचरत्यपि स्वित् । योगेश्वराणां गतिमन्दबुद्धिः कथं विवक्षीत गृहानुबद्धः" १०अ० ।

ततः तेन रहूगणनृपाय योगमुक्त्वा प्रारब्धावसाने मुक्तो बभूवेति कथा तदुत्तराध्यायादौ स्थिता ।

जडा स्त्री जडं करोति जड+णिच्-अच्-टाप् । १शूकशिम्ब्याम् अमरः २भूम्यामलक्याम् रत्नमा० ।

जड़िमन् पु० जड़स्य भावः दृढ़ा० इमनिच । जाड्ये । "जनित जड़िम व्याकुलं व्याहरन्तो" "इष्टानिष्टापरिज्ञानं यत्र प्रश्नेष्वनुत्तरम् । दर्शनश्रवणाभावो जड़िमा सोऽभिधीयते" इत्युज्ज्वलमण्युक्ते अवस्थाभेदे ।

जतविल त्रि० जतुना निर्वृत्तादि काशा० इल । जतुद्रव्यनिर्वृत्तादौ १कल्कद्रव्ये २वह्नेरुद्दीपने द्रव्यभेदे ।

जतु न० जन-ड तोऽन्तादेशः । १अलक्ते, २लाक्षायाञ्च । स्वार्थे क । तत्रार्थे मेदि० । "शणं तैलं घृतञ्चैव जतुदारूनि चैव हि" भा० आ० १४४अ० । "अप्राज्ञमधिकं पापं श्लिष्यते जतुकाष्ठवत्" भा०शा० ३००अ० । ३चर्म्मचटिकायां स्त्री "सन्धिभ्यो जतूः" यजु० २४।२५। "जतूः पत्राख्याः पक्षिणीः" मेदि० । तस्य विकारः "त्रपुजतुनोः षुक् च" पा० अण् षुक् च । जातुष तद्विकारे (कड़ चुडि) प्रभृतौ आभरणे ।

जतुक न० जतु इव कायति कै-क । १हिङ्गौ मेदि० । २जनीनामगन्धद्रव्ये स्त्री भरतः । ३चर्म्मचटिकायां स्त्री (चामचिका) शब्दरत्ना० । ४पर्पट्यां मालवदेशप्रसिद्धलतायां स्त्रीभावप्र० "पर्पटी रञ्जना कृष्णा जतुका जननी जनी । जतुकृष्णाग्निसंस्पर्शा जतूका चक्रवर्त्तिनी । पर्पटी तुवरा तिक्ता शिशिरा वर्णकृल्लघुः । विषव्रणहरी कण्डूकफपित्तास्रकुष्ठनुत्" भावप्र० तद्गुणोक्तिः ।

जतुकारी स्त्री जतुकवत् संश्लेषमृच्छति ऋ+अण् उप० स० गौरा० ङीष् । जतुकालतायां राजनि० ।

जतुकृत् स्त्री जतुवत्संश्लेषं करोति कृ-क्विप् ६त० । जतुकालतायाम् अमरः ।

जतुकृष्णा स्त्री जत्विव कृष्णा । जतुकालतायाम् भावप्र० ।

जतुनी स्त्री० जतु संश्लेषेण तद्रूपं नयति स्वसंश्लिष्टद्रव्यम् नी-क्विप् ६त० । चर्म्मचटिकायां त्रिका० तस्य संश्लेषात् द्रव्यस्य जतुवद्रूपापत्तिर्लोकसिद्धा ।

जतुपुत्रक पु० जतुनिर्म्मितः पुत्र इवा (पुत्तली) । पाशकगुटियां तस्य जतुनिर्म्मितत्वेन तथात्वम् । काष्ठादिरचितस्य तु उपचारात् तन्नामता ।

जतुमणि पु० "समसुत्सन्नमरुजं मण्डलं कफरक्तजम् । सहजं लक्ष्म चैकेषां लक्ष्योजतुमणिश्च सः" इति माधवकरोक्ते रोगभेदे ।

जतुमुख पु० जतुनेव संश्लिष्टं मुखमस्य शा० त० । व्रीहिभेदे "कृष्णव्रीहिशालामुखजतुमुखनन्दीमुखनाराचकत्वरितककुक्कुटान्तकपारावतकपाटलप्रभृतयो व्रीहयः" सुश्रु० ।

जतुरसः पु० ६त० । अलक्तके राजनि० ।

जतूस्त्री जतुः चर्म्मचटिका प्राणिजातित्वेऽपि वेदे नि० ऊङ् । पक्षिभेदस्त्रियाम् "ऋक्षो जतूः सुषीलका ते त्रय इतरजनानाम्" यजु० २४।३६। जतूः सुषीलका एतौ पक्षिविशेषौ" वेददी० ।

जतूकर्ण पु० ऋषिभेदे । तस्य गोत्रापत्यम् गर्गा० यञ् । जातूकर्ण्य तद्गोत्रापत्ये तस्य छात्रः कण्वा० अण् यलोपश्च । जातूकर्ण तच्छात्रे । जातूकर्ण्यश्च उपस्मृतिकर्त्ता यथाह हेमा० दा० अङ्गिराः "जाबालिर्नाचिकेतश्च स्कन्दोलौगाक्षिकश्यपौ । व्यासः सनत्कुमारश्च शतद्रुर्जनकस्तथा । व्याघ्रः कात्यायनश्चैव जातूकर्ण्यः कपिञ्जलः । बौधायनः कणादश्च विश्वामित्रस्तथैव च । उपस्मृतिकृतएतान् प्रवदन्ति मनीषिणः" । जातुकर्ण्य इत्यत्र जातूकर्ण इति पाठः लिपिकरप्रमादात् तच्छात्रस्य उपस्मृति कर्त्तृत्वमभिप्रेत्य वा तथा पाठ इत्यन्ये ।

जतूका स्त्री जन-उलूका० नि० । १चर्म्मचटिकायां अमरः । २जनीनामगन्धद्रव्ये शब्दर० ।

जत्रु न० जन-रु तोऽन्तादेशः । स्कन्धवक्ष सन्धौ "ग्रीवा पञ्च-